

Ook film Joost Seelen op IDFA

Van onze kunstedactie

BREDA - Niet alleen van Ton van Zantvoort (zie hoofdverhaal), maar ook van diens plaatsgenoot en collega Joost Seelen gaat een productie in première op IDFA. Het gaat om de documentaire 'Normaal zijn we anders' van regisseur Susanne Engels. De productie is in handen van Joost Seelen voor Zuidenwind Producties in coproductie met de IKON. 'Normaal zijn we anders' is een poëtische, ontroerende film waarin het draait om het leven en de gevoelens van Dionne, Fran, Bertus en Maurits, vier acteurs met een verstandelijke handicap. De film gaat op 25 november in première (Calypso Amsterdam, 15.45 uur).

Potosí, stad van de 'Zilvervloot'

Van onze kunstedactie

Potosí ligt in het zuid-westen van Bolivia. De stad ontstond in 1544 na de ontdekking door de Spaanse veroveraars van zilvererts in de Cerro Ricco (Rijke Berg). Het edelmetaal werd jaarlijks met de 'Zilvervloot' naar Spanje verscheept. Het ligt voor de hand dat ook de buit die Piet Hein destijds op de Spanjaarden maakte, uit Potosí afkomstig was. Potosí telde in de 17e eeuw 200.000 inwoners en was daarmee een van de grootste én rijkste steden van Zuid-Amerika. In de 19e eeuw raakten de mijnen ver uitgeput en daarmee de stad in verval. Momenteel leven nog zo'n 115.000 mensen in de op 4100 meter hoogte gelegen stad, en is het toerisme een belangrijke bron van inkomsten.

Filmen in een Boliviaanse hel

Zo'n acht weken werkte de Bredase documentairemaker Ton van Zantvoort in Bolivia aan zijn film 'GRITO de PIEDRA'. Het zware afzien wordt beloond, het resultaat is te zien op het toonaangevende festival IDFA.

Door Jacques Hendriks

BREDA - Ja zeker. Filmmaker Ton van Zantvoort (27) uit Breda kauwde driftig mee op cocabladeren en nam ook af en toe een slok Buen Gusto (96 procent!), die de Boliviaanse mijnwerkers van Potosí hem aanboden. „Als ik ergens aan het filmen ben, pas ik me aan. Het hielp ook, want als je constant staat te filmen, moet je in een soort trance raken.“

De in Heesch geboren filmmaker heeft al aardig wat van de wereld gezien. Zijn afstudeerproject op academie St. Joost speelt zich af in Laos, voor het Liliane Fonds maakte hij films in Kenia en Mumbai, India en vorig jaar maakte hij zijn debuut op het prestigieuze International Documentary Festival (IDFA) in Amsterdam met een korte film, 'Pack', die hij in Thailand gemaakt had. „Op IDFA staan, dat is altijd een droom voor me geweest.“

Dit jaar staat hij weer op de lijst. Met 'GRITO de PIEDRA' ('Schreeuw van de Steen'), zijn eerste lange feature documentairefilm. „Gemiddeld krijgt de organisatie van IDFA zo'n drieduizend inzendingen binnen, waarvan er dan circa 250 vertoond worden. Daar zitten veel internationale films tussen en films van professionele productiemaatschappijen. Daar kom je als eenling amper tussen. Des te mooier is het als je wel tot die selectieve club mag behoren.“

In 'GRITO de PIEDRA' brengt Ton van Zantvoort de levens in beeld van Gavino Montes en zijn zoon Pedro, die wonen in de hoogst gelegen plaats ter wereld, Potosí in Bolivia, 4200 meter boven de zeespiegel. Gavino werkt als koppel in de Cerro Rico, een zilvermijn. Zijn 23-jarige zoon Pedro werkt als toeristengids in dezelfde mijn.

De titel van de film is ontleend aan de gelijknamige coöperatie waarin Gavino werkt. De documentaire geeft een schrijnend beeld van de mijnwerkers die onder barre omstandigheden moeten werken en zich voortdurend verdoven door het kauwen op coca-bladeren en het drinken van zelf gestookte alcohol. Pedro wil zo niet leven en is daarom gids geworden. Met zijn macho-gedrag en voorspelbare grappen is hij een zeer herkenbare karikatuur van de universele reisgids.

Michael Moore

De films van Van Zantvoort duiden op reislust en een grote sociaal-maatschappelijke betrokkenheid, dat geldt zeker ook voor 'GRITO de PIEDRA'. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Amerikaan Michael Moore ('Bowling for Columbine', 'Fahrenheit 9/11') heft hij echter niet belerend zijn vinger. „Mi-

• Een van de mijnwerkers in de film van Ton van Zantvoort, de wangen gevuld met coca-bladeren. FOTO TON VAN ZANTVOORT.

chael Moore dringt met zijn films zijn eigen mening op. Ik trek geen conclusies, dat laat ik aan de kijker over. Maar je ziet wel aan de beelden waar ik op doel. In 'GRITO de PIEDRA' gaat het erom dat het harde leven van die zilvermijnwerkers in feite een toeristische attractie is geworden. De komst van die toeristen heeft het leven in Potosí totaal veranderd. Maar ik ga niet zeggen dat het slecht is dat die toeristen meegaan met zo'n rondleiding in de mijn. Typisch eigenlijk, je kunt zeggen dat die toeristen het zilver terugbrengen dat wij Europeanen eeuwen geleden gestolen hebben.“

Van Zantvoort gebruikt geen voice-over, geen verteller in zijn film. „Ik probeer het verhaal op een beeldende manier duidelijk te maken, puur door te observeren. Op die manier vind ik het een grotere uitdaging. Ik wil de kijker niet bestoken met veel informatie, maar juist prikkelen, aan het denken zetten. Misschien roep ik wel meer vragen op dan dat ik antwoorden geef.“

„Dat hij voor zijn films steevast naar verre oorden trekt, heeft niet alleen te maken met het feit dat de Bredenaar zelf ook 'de ultieme rugzaktoerist' is. „Dat ik het liefst in het buitenland films maak, komt door mijn werkwijze. Ik stort me volledig op mijn werk. Hier thuis zou ik te makkelijk afgeleid worden door de telefoon, msn, of omdat ik bijvoorbeeld even bij mijn ouders langs wil gaan. Het is overdreven om te zeggen dat ik wegvlocht uit Nederland, maar het is wel zo dat ik me volledig wil focussen op mijn werk.“

Het maken van 'GRITO de PIEDRA' geschiedde met bloed, zweet, tranen en de nodige tegenslagen, zegt Van Zantvoort. „Ik had wat gelezen over Potosí, vond het een interessant verhaal en ben me er in gaan verdiepen. Afgezien van een BBC-documentaire kon ik geen ander werk rond dat onderwerp vinden. Maar toen ik daar goed en wel was, kwam ik erachter dat een week voor mijn

vertrek de documentaire 'The Devil's Miners' over hetzelfde thema zijn internationale première in Rotterdam had. Dat was de eerste tegenslag. Moest ik na een jaar van research opeens een andere invalshoek bedenken.“

Ijle lucht

Hij leerde in Potosí al snel de familie Montes kennen en ging filmen. „Continu heb ik bij die familie op hun dak gezeten. Je moet er de tijd voor nemen. Eerst het ijs breken, hun vertrouwen winnen, die mensen laten wennen aan de camera. Die ik altijd in aanslag had, dat heb ik wel geleerd. Sommige dingen kun je niet plannen, die overkomen je, en daar moet je dan meteen op inspringen.“

Het leven in de ijle lucht van Potosí was zwaar. Zestig procent minder zuurstof dan op zeeniveau, bittere koude buiten, bloedheet binnen, in de mijn.

Ging ook zijn camera nog eens stuk door het stof uit de mijn en kwam hij erachter de cruciale scènes mislukt waren. Hij mailde met een techneut.

„Die schreef terug dat ik de camera met pure alcohol schoon moest maken. Maar die zal je daar wel moeilijk kunnen krijgen“, zei hij“, vertelt Van Zantvoort lachend. „Wist hij veel dat ze hier zo ongeveer pure alcohol drinken...“

De filmmaker zag de rugzaktoeristen komen en gaan in Potosí, maar zijn eenzaamheid nam alleen maar toe. „Op een gegeven moment ga je het gesprek niet eens meer aan met die toeristen, met hun zelfde verhalen. Potosí is eigenlijk een hel op aarde, er hangt echt een depressieve koepel over die stad. Potosí was ooit groter en rijker dan Parijs en Londen, maar er is niets van over. Dat voel je goed. Dat zie je wel vaker. Als ergens de mijn dichtgaat, blijft er een soort ghosttown over, een heel triestige sfeer.“

„In de documentaire wordt niemand geïnterviewd, maar de Bolivianen zijn wel voortdurend aan het woord. De film is in het Engels

ondertiteld. Van Zantvoort versleet ter plekke zeven vertalers.

„Dat heeft weken geduurd. Die mijnwerkers waren heel moeilijk te verstaan, zelfs Pedro begreep niet alles wat zijn eigen vader zei. Ze spreken in een mengelmoe van Spaans en Qechua, de Indianentaal, maar waren de meeste tijd ook nog eens beneveld door de drank en coca-bladeren. Verschillende keren kwam ik erachter dat die vertalers maar wat verzonnen hadden, omdat ze mij niet wilden teleurstellen en omdat ze een centje wilden bijverdienen.“

Laatste loodjes

Enkeel jaar thuis maakte hij de ruwe versie van de film. Op IDFA 2005 ontmoette hij een producent die veel interesse had. „Driekwart jaar ben ik iedere keer weer naar die producent gegaan om met hem te praten, uit te leggen hoe het zat, maar uiteindelijk haakten ze toch af, waardoor ik amper twee maanden over had om de deadline van de IDFA 2006 te halen.“

De laatste loodjes wegen het zwaarst. Nog steeds is Van Zantvoort lange dagen bezig met het perfectioneren van zijn geesteskind. „Vrijwel alles heb ik alleen gedaan, research, camerawerk, regie. Al kreeg ik in Bolivia wel hulp van Étienne, een meegereisde vriend, en van Tanja, een Oostenrijkse antropologe, die ik daar ontmoet had. Eenmaal thuis kwam nog de editing, promotie, distributie. Een hel is het. Bij een volgende film hoop ik over de middelen te beschikken om het niet meer allemaal in mijn eentje te hoeven doen. Ergens is het ook wel goed dat ik nu alles zelf heb gedaan. Dan kan ik in de toekomst andere mensen beter aansturen.“

'GRITO de PIEDRA'

- film van Ton van Zantvoort. Gaat in première tijdens IDFA in Amsterdam op 25 november (City 2, 17.00 uur). Meer informatie: www.gritodepedra.com en www.idfa.nl